

l'afany constructiu d'aquells anys. El capítol titulat «Els fets de 1955» n'és un bon exponent.

Per altra part, els mateixos autors han fet ús del bagatge que els ha donat una intensa i fructífera activitat d'excavació i estudi sobre el món rural durant la romanització a tota la zona litoral gironina, que apareix en una primera síntesi de J. Casas, P. Castanyer, J. M. Nolla i J. Tremoleda (1995): *El món rural d'època romana a Catalunya. L'exemple del Nord-est*. Un coneixement que els permet fer aproximacions sobre aquells aspectes que presenten un buit d'informació, amb l'objectiu d'interpretar l'evolució de la vil·la, la seva activitat econòmica i la relació amb el territori proper, des de la seva creació en els darrers temps de la República fins a la seva decadència i abandonament en el primer terç del segle VI.

El resultat final és una obra que, a part de ser molt ben editada, aconsegueix incorporar el Pla de Palol entre les vil·les més ben conegudes de Catalunya, alhora que ens explica com es va produir el procés de romanització en el litoral del Baix Empordà i, finalment, reflexiona sobre els criteris que s'han seguit per integrar les restes arqueològiques dins la trama urbana de la població.

Àngel Bosch i Lloret

L'escriptura invisible. Testimonis al marge

TORRES, Xavier.

Els llibres de família de pagès. Memòries de pagès. Memòries de Mas (segles XVI-XVIII).

Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines. CCG, Girona, 2000. 134 pàgines

Treballs y desdítas que han succeït en lo Principat de Chatalunya y en particular a nostre bisbat de Gerona (1674-1700), de Fèlix Domènech.

Edició crítica i estudi introductor de Pere Gifré i Xavier Torres. Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines. CCG, Girona, 2001. 104 pàgines

Comentem breument aquests dos llibres, que van íntimament lligats: una felicitat iniciativa de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona que posa a l'abast dels estudiosos treballs i edicions de textos de llibres de memòries, de comptes, memoràndums familiars on els autors consignaven dades d'interès particular i determinats fets històrics i socials (guerres, fams, fenòmens de la naturalesa) que per la seva repercussió desbordaven l'àmbit domèstic, l'espai de l'explotació familiar. Podríem dir que el primer llibre serveix de marc teòric per avaluar, encara més, la riquesa de materials, mentre que el segon conté una crònica històrica, a cavall dels

segles XVII i XVIII, escrita per Fèlix Domènech (1657-c.1696/d.1703), un pagès i propietari de Sant Feliu de Guíxols.

Xavier Torres, professor d'història moderna a la Universitat de Girona, presenta als lectors l'estudi, la classificació i l'inventari de més de quaranta llibres de família i memòries de pagesos i hisendats, amb el seu enquadrament històric i geogràfic: una font històrica de primer ordre, poc avaluada fins ara, que permet estudiar la terra, la casa i la família catalanes, l'estructura agrària de la Catalunya postremença i de l'època moderna. Els amos de moltes d'aquestes explotacions, els petits propietaris, consignaven en aquests apunts notes sobre collites, consums, compres i vendes de béns, naixences i morts, fets locals, però també esdeveniments històrics, guerres i conflictes, que de prop o de lluny els podien afectar. Els pagesos, com d'altres estaments, es trobaven inscrits en un ordre polític i social i per les seves mans passaven rebuts, títols sobre la terra, exaccions, disposicions hereditàries. D'aquí l'afany per aprendre de lletra. L'estudi i transcripció d'aquestes llibretes, amb tots els seus apèndixs documentals, permeten acostar-nos a un estament, no gaire conegut, d'homes que llegien, escrivien i explicaven amb més o menys coneixement de causa en quin món

vivien. Aquest gènere, que a Catalunya trigà a difondre's, també tardà a desaparèixer, ja que restà ben viu fins al començament del segle XIX. La majoria d'aquestes llibretes presenten pàgines suggestives sobre la religiositat viscuda, els lligams familiars, referències a feines agrícoles, la història de la perpetuació de la casa i la nissaga familiar, l'adscripció a un territori, un univers, generalment, de color molt local. Els llibres de família de pagès, adreçats a un lector ignot, tenen per a l'historiador actual un indubtable interès filològic. Tot i que desconexem molt l'alfabetització popular, aquestes obretes escrites per pagesos memorialistes ens ofereixen moltes dades sobre topònims, dialectalismes i frases fetes. Són una font extraordinària per a l'estudi de la llengua popular de pagesos, masovers i menestrals. Sovint hi ha transcripcions d'oracions, remeis casolans, receptes, cobles, etc.

La crònica de Fèlix Domènech, amb edició crítica a cura de Pere Gifré i Xavier Torres, ens acosta a la vida i obra d'un pagès, propietari, de Sant Feliu de Guíxols. L'edició d'aquesta obra, un altre exponent de la memorialística privada, ens permet resseguir l'actuació d'aquest pagès benestant al capdavant de la seva explotació i patrimoni familiar, que era prou con-

RÀFOLS, Oriol. *UU AA*. Barcelona: Empúries, 2002. 144 p.

RAMOS, Emili [ed. Josep Tarrés]. *Un viatge per les Guàrdies i el Montseny*. Rafael Dalmau, 2002. 175 p.

RUBIÓ I LLUCH, Jordi [ed. Eusebi Ayensa]. *El record dels catalans en la tradició popular, històrica i literària de Grècia*. Barcelona: Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 2001. 164 p.

RUEDA GONZÁLEZ, Albert. *El contrato de cesión de suelo por obra*. València: Tirant lo Blanch, 2002. 397 p.

SALA I MARTÍ, Pere. *L'evolució del paisatge de Sant Feliu de Guíxols*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament, 2001. 212 p.

TORRE, Florencio de la; MUTJÉ, Pere; PUIG, Josep. *Problemes de química bàsica*. Girona: Universitat de Girona, 2002. 133 p.

VALSALOBRE, Pep; GRATACÓS, Joan. *Agustí Eura, O.S.A. 1684-1763: escritor y obispo*. Madrid: Revista Agustinià, 2001. 332 p.

VERT PLANAS, Josep. *Veteranos y clásicos*. Platja d'Aro: Ed. Benzina, 2001. 118 p.

VILLALONGA, Núria. *La síndrome del narrador mil i tretze contes més*. Barcelona: La Busca, 2001. 104 p.

ZARAGOZA, Telm. *Senyes, ormeigs i pescadors de Tossa, segle XX*. [Tossa de Mar]: Confraria de Pescadors de Tossa de Mar, 2001. 167 p.

siderable i amb el qual havia de bregar constantment, perquè havia estat delmat per les contínues guerres amb França. Recordem que la ciutat i vegueria de Girona eren territoris de pas, molt castigats pels exèrcits francesos, amb els consegüents problemes dels allotjaments militars i molts d'altres. Aquests propietaris carregats de responsabilitats patrimonials i familiars es veieren obligats a consignar per escrit les seves dèries materials i espirituals, posar ordre a les seves finances, perquè servissin per allisonar els futurs hereus i administradors del patrimoni. D'aquest recull miscel·lani, que comprèn centenars de documents sobre plets, sentències judicials i altres afers, els curadors en publiquen la part més sucosa per al lector. Es tracta de la narració *Diferents treballs i desdítas que àn succeir en lo present Principat de Chatalunya y en particular a nostre bisbat de Gerona*, les memòries dels anys 1674-1700, on el seu autor, un anònim observador de la història catalana del segle XVII, dedicà unes pàgines a la revolta de les «barretines» o «gorretes», perquè aquest esdeveniment el tocà de prop. També són interessants les notícies sobre la vila de Sant Feliu de Guíxols. Sorpren de llegir com Fèlix Domènech i altres memorialistes de l'època tenien prou coneixement d'esdeveniments històrics i

socials (eclipsis, guerres, fets reials) que passaven a centenars de quilòmetres de distància, en una geografia que els era remota. Encara no tenim prou estudiades quines eren les seves fonts d'informació. En suma, tots dos llibres mostren aquestes memòries i autobiografies de pagesos com un nou gènere literari, practicat sense vocació artística, que ens il·lumina sobre unes persones que escrivien al marge de la història amb majúscula, lliures de la consciència de l'ofici de l'escriptor més o menys professional, però amb voluntat de registrar, com els notaris, el temps que els va tocar de viure.

Pep Vila

Memòria oral de la Guerra Civil

VILAR I MASÓ, Albert.

La Guerra Civil a Calonge.

Ed. Can Xicu-Tot Art.

Calonge, 2001

205 pàgines

La Guerra Civil Espanyola es troba en els límits del que s'anomena història del temps present, en el sentit que encara queda amb vida una part de la població que hi va participar. Aquest fet, que en si mateix hauria de suposar un avantatge per a l'historiador, pot convertir-se en una dificultat afegida, ja que la memòria col·lectiva ha preferit sovint oblidar aquesta part

del passat i construir el present sobre altres bases. Això explica l'escassetat d'estudis sobre aquest conflicte, sobretot en l'àmbit local, amb algunes rares excepcions, com l'obra col·lectiva *La Revolució i la Guerra Civil a la Bisbal (1990)*.

L'estudi de la Guerra Civil a Calonge ha estat per a l'autor, periodista i historiador nat a la mateixa població, un treball complicat, com ell mateix reconeix a la introducció, pel «pòsit una mica ranci, per no dir amarg» que van deixar les morts produïdes per anarcosindicalistes i les venjances posteriors. Per realitzar-lo, l'autor ha consultat documentació escrita en arxius (particulars, municipals, parroquials), registres, correspondència, etc. Però, sobretot, s'ha servit de la memòria oral d'una quarantena de calongins que havien estat testimonis dels esdeveniments explicats. Aquesta és la part més interessant i complexa del llibre. Interessant perquè s'hi recullen unes aportacions d'espectadors i protagonistes, a la manera d'un estudi antropològic. Complexa perquè, com ha escrit E.J. Hobsbawm, la contradicció de la història molt propera és l'absència de contemporaneïtat vàlida per a tots, ja que si és el temps del record propi, cadascú té el seu i, per tant, no és únic.

L'autor ha hagut de canviar el seu habitual paper de periodista davant l'entrevistat, i ha treballat a partir

